

PRIMORSKI GLAS

Izhaja 1., 11. in 21. v mesecu. Naročnina za SHS do 31. 12. 1928 Din 10.—.
Dalje: celoletno Din 60.—, polletno Din 30.—, četrletno Din 15.—.
Za inozemstvo Din 80.— letno.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Šelenburgova ulica št. 7/II.
Telefon št. 20-01. Račun poštne hranilnice v Ljubljani št. 12.487.
Posamezna številka Din 2.—.

Naš list

Kaj pa je tebe treba bilo? bo marsi kdo vprašal, ko bo videl nov list pred seboj. Ali jih nimamo še dovolj? Ni javnost še preveč odvisna od njih, še vse preveč pod njihovim vplivom?

Lahko nam je odgovoriti. Naš list so rodile potrebe. Če ne bi od vseh strani dobivali pozivov, naj se list že izdaja, ga ne bi klicali v življenje.

Kakšne potrebe so ga rodile? Pol milijona slovenskega in hrvatskega ljudstva živi v Primorju že deset let, živi, kakor ni živelo še nikdar. Bori se z najhujšo, s »sveto« fašistično reakcijo, z italijanskim imperializmom, ki je zmogel vsega. In koliko smo storili za to ljudstvo, ki se bori na življenje in smrt? Koliko smo pomagali njim, ki so kri naše krvi? Prišli smo že tako daleč, da slovenski listi niti vesti iz Primorja niso hoteli priobčiti, ker so se jim zdele preostre. Kakor da bi bile ječe, konfinacije in uboji manj ostri kot naše besede! Prišli smo tako daleč, da bi morali molčati, ko bijejo naš rod, ko ga hočejo zločinsko poteptati v zemljo! Nel! Če molčijo vsi, emigranti ne moremo molčati. Povedali bomo, da je krivica — krivica, imenovali bomo zločin s pravim imenom. To je naša dolžnost, ker smo pripadniki istega plemena, ker stojimo kot ljudje na strani tlačenega. V znamenju odpora se je rodil naš list, zato bo borben. Ključal bo upor proti krivicam, ki jim do danes še ni vstal maščevalec. Takšen list je potreben, drugačen nima pravice do življenja, dokler so vsa vprašanja svetla zgolj vprašanja moči.

Druga naloga lista je, da veže pregnance z rodno zemljo. Grobna tišina leži danes nad Primorjem. Le včasih pade v to tišino udarec. Komaj pade, mora tudi že zamreti. V Primorju ni svoboden

tisk, ni svobodna beseda, v Primorju zadušijo vzdih, ki se rodi iz trpljenja. Koliko muk, koliko bridkosti so prestali naši ljudje in nikjer ni glasu o vsem tem! Mi vemo, da je treba govoriti, sicer bo šlo trpljenje v neskončnost. Vse, kar koli se zgodi med našimi brati, pa naj je veselo ali žalostno, vse bomo zabeležili. Naj se vidi, kako se polni čaša trpljenja!

Tretja naloga lista bo, slediti vsemu, kar je količkaj v zvezi z današnjim nezadržnim položajem slovanskega življa v Italiji. Beležili bomo vse pojave, bodisi v Italiji ali izven nje, predvsem gospodarske in politične, ki morejo imeti vpliv na obstoječe razmere, na trajnost nasilnega režima in z njim združene usode naših rojakov v Primorju. Vedno večje sile izpodkopujejo krvavo stavbo fašizma. Polagoma zori proces, ki ga moramo poznati, da ne bomo nepripravljeni, kadar bo bila ura odločitve. Veliko vprašanje raste pred nami, večje, kakor si sami mislimo. Poznati to vprašanje smo emigranti dolžni sebi in narodu, kajti v zgodovinskih trenutkih odločajo jasni, precizni vidiki.

Nočemo izgubljati besed.

Z zavestjo, da smo storili z ustanovitvijo lista krepak korak naprej v usodah naše zemlje, izročamo to glasilo javnosti, predvsem emigrantom. Če je naš korak dober, bo list živel — če je zgrešen, bo propadel. Uverjeni smo, da bodo pregnanci vse storili za list. Jamči nam to ona pojeklenost v borbi, ki so jo pridobili na bojišču proti fašizmu, ona žilavost, požrtvovalnost, vsa ona borbena svojstva, ki jih je razvil v nas težki položaj v Primorju.

Emigranti naprej, na delo, kliče naša dolžnost do tlačanih!

Primorci!

Skoraj 50.000 nas je italijanski barbarizem razgnal po širnem svetu in zapustiti smo morali drago domovino in svojce.

»Primorski Glas« nas bo natančno obveščal o vsem, kar počenja ital. imperializem z našim zaslužnim narodom.

Ni eden Primorec ne bi smel biti brez »Primorskega glasa«, ker je tudi cena tako nizka, da ga lahko vsak naroči.

Primorci! Slovenci in Hrvati!

Če res ljubite svojo domovino in naš zaslužni narod, naročite se vsi na »Primorski glas«.

»Primorski glas« bo izhajal začasno vsakih 10 dni, t. j. 1., 11. in 21. v mesecu.

Naročnina znaša do 31. XII. 1928 10 Din. Celoletna naročnina 60 Din; polletna naročnina 30 Din; četrletna naročnina 10 Din. Posamezna št. 2 Din.

»Primorski glas« bo strogo nestranksko glasilo, ki bo branilo interese slov. emigrantov in zaslužnih bratov.

V prihodnji št. bomo priložili položnice s prošnjo, da nam vsak pošlje naročnino vsaj do Novega leta.

Kdor ne misli lista naročiti — in takšnih upamo ne bo — prosimo, da nam ga vrne.

Prosimo pa tudi, da nam pošljete naslove naših slovanskih emigrantov, ki bi se naročili na list.

Upravništvo »Primorskega glasa«, Ljubljana, Šelenburgova ulica št. 7 II.

Rapallo

Rapallo pomenja začetek naše agonije v Primorju. Dan, ki je zapečatil politično usodo slovenskega in hrvatskega naroda v zasedenem ozemlju, je odločil tudi o njegovem kulturnem in gospodarskem uničenju. Italijanski imperializem mora spraviti s sveta pričo, ki bi govorila, da je stopila Italija že preko svojih naravnih etničnih mej, italijanski imperializem se mora zavarovati na tleh, ki so ključ v Italijo. Izvesti hoče svoj načrt tako, da ugonobi vse, kar je slovanskega v Primorju. Dobrodošla so mu vsa sredstva: udušiti hoče našo narodno zavest, prepojititi našo deco z italijanskim duhom, vse Primorje pa ubiti gospodarsko ter ga spraviti v popolno odvisnost od italijanskega kapitalizma. Če bo to dosegel, bo povedala prihodnost.

Nikakor pa ne izgublajmo izpred oči, da je to le prvo poglavje v njegovem načrtu. Zasedba Reke, Zadra, Lastovega in krčevite težnje, da bi dobil tal v vsej Dalmaciji, dokazujejo, da hoče Italija še dalje.

Italijanski kapital nima dovolj zemlje in sirovin doma, zato hoče na Balkan. Vsa fašistovska politika obkroževanja naše države v zadnjih letih je drugi del igre, ki jo je pričela Italija po zrušenju nemškega navala na naš jug. Njen cilj je jasen: dobiti hoče gospodarsko premoč na Balkanu, da bi si ga končno podvrgla politično, to se pravi, da bi ustvarila iz njega kolonijo, ki bi jo izrabljala po terorističnih metodah fašizma. To bi bil tretji del njenega programa, tragedija narodov na Balkanu.

Rapalloški dan, dan, ko je padlo Primorje, nas mora spominjati, da je bil storjen tedaj prvi korak, ki naj bi nam vsem prinesel sužnost. Slovenija ni le razkosana, ampak je v nevarnosti, da bi postala plen italijanskega imperializma, kakor hitro bi se pričeli uresničevati blazni načrti fašistične Italije. Zato je Rapallo toliko usodnejši, če ne vidimo jasno vsega njegovega pomena. Zato je borba našega naroda v Primorju življenjskega pomena tudi za nas same. Imejte to pred očmi in storite vse, da Primorje ne izkrvavi zapuščeno!

Ob desetletnici okupacije

Dočim sta praznovali Jugoslavija in Čehoslovaška pred nekoliko dnevi z velikimi svečanostmi radostno desetletnico svoje svobode, praznuje naš narod v Italiji z boljo in solzami tužno desetletnico svojega suženjstva. Tudi pred desetimi leti naš narod ni bil svoboden, toda proti današnjemu italijanskemu peklu mu je bila Avstrija pravi paradiz. Le za trenutek mu je zasijala pred desetimi leti zarja svobode in nato ga je zopet objela temna noč, tako temna, kakor je le redkokdaj objemala kakšen narod.

V teh dneh poteka deset let, odkar so prišli v naše kraje s hinavsko-prijaznimi obrazi in belimi zastavami zmagovalci z juga. S seboj so prinesli cele koše lepih obljub, o spoštovanju našega jezika, naših narodnih pravic in običajev. Te obljube sta pozneje svečano potrdila tudi kralj in rimski parlament. Ali kaj kmalu se je izkazala in pokazala ona znana italijanska verolomnost. Čim so se enkrat počutili varne in gotove v naših krajih, pa so nam pričeli odjemati najprej drobtino za drobtino, potem košček za koščkom, naposled pa kar na debelo naše narodne dobrine, dokler nas niso popolnoma oropali.

Najprej so napovedovali boj našemu jeziku. Postopoma so ga izgnali iz sodnih dvoran, iz javnih uradov in šol. Sedaj bi mu, neboglencu že radi prepovedali, da bi se potepal brezpraven po ulici in se grel ter ogreval za domačim ognjiščem. Izganjajo ga že iz cerkve, da ne bo mogel naš narod kmalu niti Očetu vseh narodov tožiti v lastnem jeziku svojega gorja.

Za šolo so prišla na vrsto kulturna društva, ki so že od nekdaj navajala našo šoli odraslo mladino k izobrazbi in napredku. Že od nekdaj je bila našemu narodu zvesta spremljevalka v radosti in uteha v žalosti naša narodna pesem, ki se je v minulih srečnejših časih veselo razlegala po naših tihih vaseh. In sedaj, ko bi mu bila tako potrebna uteha v žalosti, je morala utihniti pod bičem preganjalca. Radi nje se morajo zagovarjati liki zločinci naši ljudje na zatožnih klopeh italijanskih sodišč, a mnogi že ječijo radi nje po zaporih.

Našemu narodu v Italiji je onemogočeno tudi sleherni družabno življenje, kajti kjer se zbere nekoliko naših ljudi, tam se že snuje v razgreti laški do-

mišljiji zarota proti državi. Zato so prepredli vse naše kraje z gostim omrežjem vohunov in denunciantov — od katerih so mnogi, žal, tudi naši ljudje — ki sledijo za vsakim gibom in korakom našemu ljudstvu. Družabno življenje našega ljudstva je že tako zastrupljeno po nešteti vohunih, da je treba prej previdno pretehtati vsako besedo, predno se izreče v javni družbi. Da, celo tako da leč smo prišli, da se celo pogrebi vršijo pod spremstvom celih oddelkov orožnikov in policijskih agentov.

Pa ne samo v narodnem in kulturnem, temveč tudi v gospodarskem pogledu je bilanca našega naroda ob desetletnici njegovega suženjstva naravnost porazna. Iz nekdanjih cvetočih pokrajin, katerim je bilo prej izseljevanje tuja beseda, se mora naše ljudstvo trumoma izseljevati. Kdor še vztraja doma, se mora v mnogih slučajih boriti z največjim pomanjkanjem, če ne maravnost z gladom. Tekom desetih let so namreč znali zmagovalci s svojimi davki, potestati in drugimi kulturnimi blagodatmi naše kraje tako izžetati, da so jih gospodarsko popolnoma upropastili.

Navzlic vsem tem udarcem naš narod v Italiji pa le ne kloni duha. Izmučili so njegovo telo, toda duha njegovega niso in ne bodo mogli ubiti in ne zloiniti njegove vere v lepšo in svetlejšo bodočnost. Zato ne prosí ob desetletnici svojega suženjstva od svojih bratov v svobodi niti solza, niti visoko donečih fraz in protestov, temveč dejanske pomoči. *Največjo pomoč pa mu izkažejo s tem, če se sami izkažejo vredne svoje svobode, ako utrdijo in okrepijo svojo svobodno državo, kajti ko bo naš narod v Italiji vedel, da stoji za njim velika, močna in združena Jugoslavija, tedaj se bo podesetorila, postoterila njegova nepokolebljiva vera v končno odrešenje.*

Emigrantima tužne Istre

Bračo i sestre Istranke! Proslavimo desetogodišnjico oslobodenja od krvnega našeg dušmana Habsburga s veseljem pa i s bolom u srcu, sa radošću tihom i nepotpunom, jer nas na dnu srca peče ljuta rana naša, naša zaslužjena Istra, od davnine sirotica tužna.

Sirotica, ali i zenica naša! Naša naša i naše milo čedo, koje povijasmo i nosismo na grudima, dok nije prohodalo i razvilo se u snažno biće a na poznois svijuu nas.

Ali tada doživismo kruto iznenađenje, neočekivan i pretežak udarac sudbine: mesto da to dete, najmanje i najmilije, padne na grudi svoje majke Jugoslavije, a to doleti u onom svetom trenutku iščekivanja nezasični grabeljivac s preko mora pa to biće davi i pije mu krv.

Pa eto vam, bračo Jugosloveni, uz desetogodišnjicu oslobodenja i desetogodišnjica davljenja i morije našeg najjustijeg i za veličinu Jugoslavije najzaretijeg elementa!

Eto vam, vlastodršci sadašnji i prošli, bedne slike propadanja jednog dela našeg narodnog tela, posvetite svojoj krvi bar jednom svakog decenija časak svog dragocenog vremena, žrtvuajte mu bar jedan atom srca i duha sada, prilikom desetogodišnjice ljute borbe za vlast i prevlast u slobodnoj državi!

A mi, bračo Istrani, što nas ima ovde, podržavajmo i učvršćujemo veze između sebe i onog našeg zarobljenog naroda i budimo savest Jugoslavije, da ne zaboravi na svoju svetu zadaću da zaštiti svoj rod od potpune propasti, dok je na vreme.

P. S.

Organizacija jugoslovanskih emigrantov

Ne vemo, koliko naših ljudi je bilo v teku zadnjih desetih let pregnanih ali radi razmer prisiljenih zapustiti Primorje, gotovi pa smo, da je že v Jugoslaviji preko 50.000 emigrantov iz Italije, ki pripadajo vsem slojem in so raztreseni po vsej državi. V nekaterih krajih tvorijo pravcate kolonije. Tudi so lokalno združeni v majhne organizacije, večinoma kulturnega ali podpornega značaja, vendar — žal — doslej še niso imeli osrednje organizacije, ki bi bila vsem skupno ognjišče.

V tekočem letu smo skušali postaviti temelje takšnemu udruženju, osnovali smo organizacijo jugoslov. emigrantov, Orjem. Zastavili smo sicer dovolj pozno svoje delo, toda reči moramo, da je našlo odmev širom domovine. Kakor je bil začetek težak in je naletel na najraznovrstnejše predsodke, imamo sedaj že več močnih krajevnih skupin, še več pa osrednje organiziranega članstva. Z drugo besedo: skupni interesi emigrantov so dovolj močni, da zraste na njih krepka organizacijska stavba.

Emigrante iz Primorja družni borba za lastni obstoj, za gnotne in moralne pravice, predvsem pa usoda njih rodne zemlje, njih rojakov, izročeni na milost in nemilost italijanskemu imperializmu.

Kaj se godi v Primorju, nam pričajo pribežniki, ki se zatekajo dan za dnem k nam brez sredstev, brez pomoči, brez varstva. Gospodarski pritisk nanje je bil zadnje čase tako silen, da so morali zapustiti zemljo, ki je prehranjala njihov očete. Sistem izžemanja je dosegel svoj vrhunec; če so hoteli rešiti golo življenje, so morali zapustiti svoje domove in iti za kruhom. Slovansko Primorje je postalo plen črnih jat, ki so sedle na naše vasi in trge, na naša polja in gozdove.

Pomagati tem pribežnikom v prvi, največji sili, je naloga Orjema. Organizacija emigrantov je danes še premlada in prešibka, da bi to vršila sistematično in kakor srčno želi. A če bo smisel za to našo sveto dolžnost narastel, se bodo dobila tudi sredstva za prvo pomoč pregnancem naše krvi. Ne pozabimo, da so to bojovníki, ki so stali do zadnjega na postojankah proti italijanskemu imperializmu, težečemu na Balkan.

Druga in poglobljena naloga Orjema je, da združi emigrante v boju proti vsemu nezaslišanemu, kar se danes godi na našem telesu v Primorju. Kdor je preživel le nekaj časa v naši solnčni zemlji pod italijanskim gospodstvom, ve, da je kolonialni sistem, s katerim danes vladajo najzavednejšemu delu našega naroda, dosegel oblike barbarstva, ki so ga zagrešile kolonijske države v ozemljih izven Evrope pred dve sto, tri sto leti. Isto izkoriščanje, isto dušenje vsakršne svobode, isto nasilno iztrebljanje našega ljudstva! Naši rojaki medlijo v ječah in v konfinacijskih taboriščih, padajo za gonetne smrti na javnih cestah, krvavijo po izžetih, ustrahovanih vaseh gospodarsko in telesno. O kakšnem kulturnem življenju ni več govora v slovanskem Primorju, vrvi so nam pretisnile roke in grla. Srečen, kdor si je zavaroval obstoj brez izdajstva in sramote!

Proti takšnim razmeram, ki jih ni poznalo slovensko in hrvaško ljudstvo v Primorju niti v letih 1711. in 1714., v času uporov Kraglja, Muniha, Gradnika in mučeniških tovarišev, proti takšnim razmeram stopa Orjem v boj. Ta boj bomo propagirali z besedo, z organizacijo in — če bo treba — tudi z dejanjem. Vemo, da je borba proti sili mogoča le s silo, a nismo mi krivi, če imamo svojo Irsko. Kdor jo je ustvaril, kdor vzdržuje v njej razmere, ki bijejo v obraz vsaki civilizaciji, kdor ostaja gluhi na vse kričke nevolje, trpljenja in srda, naj računna s posledicami. Emigranti nimajo doslej skupne borbene črte, nimajo vodilne misli za enotno borbo. Orjem hoče to vprašanje izkristalizirati, hoče zbuditi in zbrati vse sile, ki bodo z intrazigentnim odporom sodelovale v boju proti nezadržnosti sedanjih divjih razmer med našim ljudstvom v Italiji. V tej borbi imamo zaveznike v tlačanih ital. množicah samih, v duhu napredka, ki ga tudi najbolj krvava reakcija ne more popolnoma udušiti, in v veliki zavesti, da se borimo za človečanske, za najprimitivnejše pravice našega naroda, ki je danes do zemlje upognjen pod fašizmom. Prepričani smo, da je ni sile, ki bi mogla za vselej preprečiti vstajenje slovanskega Primorja k boljšemu, človeka dostojnemu življenju. Na našem ščitju je zmagava v tej borbi!

I. S.

V teh dneh poteka deset let, odkar so prišli v naše kraje s hinavsko-prijaznimi obrazi in belimi zastavami zmagovalci z juga. S seboj so prinesli cele koše lepih obljub, o spoštovanju našega jezika, naših narodnih pravic in običajev. Te obljube sta pozneje svečano potrdila tudi kralj in rimski parlament. Ali kaj kmalu se je izkazala in pokazala ona znana italijanska verolomnost. Čim so se enkrat počutili varne in gotove v naših krajih, pa so nam pričeli odjemati najprej drobtino za drobtino, potem košček za koščkom, naposled pa kar na debelo naše narodne dobrine, dokler niso popolnoma oropali.

Najprej so napovedovali boj našemu jeziku. Postopoma so ga izgnali iz sodnih dvoran, iz javnih uradov in šol. Sedaj bi mu, neboljencu že radi prepovedali, da bi se potepal brezpraven po ulici in se grel ter ogreval za domačim ognjiščem. Izganjajo ga že iz cerkve, da ne bo mogel naš narod kmalu niti Očetu vseh narodov tožiti v lastnem jeziku svojega gorja.

Za šolo so prišla na vrsto kulturna društva, ki so že od nekdanj navajala našo šoli odraslo mladino k izobrazbi in napredku. Že od nekdanj je bila našemu narodu zvesta spremljevalka v radosti in utehu v žalosti naša narodna pesem, ki se je v minulih, srečnejših časih veselo razlegala po naših tihih vaseh. In sedaj, ko bi mu bila tako potrebna uteha v žalosti, je morala utihniti pod bičem preganjalca. Radi nje se morajo zagovarjati liki zločinci naši ljudje na zatožnih klopih italijanskih sodišč, a mnogi že ječijo radi nje po zaporih.

Našemu narodu v Italiji je onemogočeno tudi sleherno družabno življenje, kajti kjer se zbere nekoliko naših ljudi, tam se že snuje v razgreti laški do-

mišljiji zarota proti državi. Zato so prepredli vse naše kraje z gostim omrežjem vohunov in denunciantov — od katerih so mnogi, žal, tudi naši ljudje — ki sledijo za vsakim gibom in korakom našemu ljudstvu. Družabno življenje našega ljudstva je že tako zastrupljeno po nestetih vohunih, da je treba prej previdno pretehtati vsako besedo, predno se izreče v javni družbi. Da, celo tako daleč smo prišli, da se celo pogrebi vršijo pod spremstvom celih oddelkov orožnikov in policijskih agentov.

Pa ne samo v narodnem in kulturnem, temveč tudi v gospodarskem pogledu je bilanca našega naroda ob desetletnici njegovega suženjstva naravnost porazna. Iz nekdanj cvetočih pokrajin, katerim je bilo prej izseljevanje tuja beseda, se mora naše ljudstvo trumoma izseljevati. Kdor še vztraja doma, se mora v mnogih slučajih boriti z največjim pomanjkanjem, če ne naravnost z gladom. Tekom desetih let so namreč znali zmagovalci s svojimi davki, poštešati in drugimi kulturnimi blagodatmi naše kraje tako izžeti, da so jih gospodarsko popolnoma upropastili.

Navzlic vsem tem udarcem naš narod v Italiji pa le ne kloni duha. Izmučili so njegovo telo, toda duha njegovega niso in ne bodo mogli ubiti in ne zloiniti njegove vere v lepšo in svetlejšo bodočnost. Zato ne prosi ob desetletnici svojega suženjstva od svojih bratov v svobodi niti solza, niti visoko donečih fraz in protestov, temveč dejanske pomoči. *Največjo pomoč pa mu izkažejo s tem, če se sami izkažejo vredne svoje svobode, ako utrdijo in okrepijo svojo svobodno državo, kajti ko bo naš narod v Italiji vedel, da stoji za njim velika, močna in združena Jugoslavija, tedaj se bo podesetorila, postofterila njegova nepokolebljiva vera v končno odrešenje.*

Emigrantima tužne Istre

Bračo i sestre Istranke! Proslavimo desetogodišnjico oslobodenja od krvnoga našega dušmana Habsburga s veseljem pa i s bolom u srcu, sa radošću tihom i nepotpunom, jer nas na dnu srca peče ljuta rana naša, naša zaslužnjena Istra, od davnine sirotica tužna.

Sirotica, ali i zenica naša! Naša nada i naše milo čedo, koje povijasmo i nosismo na grudima, dok nije prohodalo i razvilo se u snažno biće a na nos sviju nas.

Ali tada doživismo kruto iznenađenje, neočekivan i pretežak udarac sudbine: mesto da to dete, najmanje i najmilije, padne na grudi svoje majke Jugoslavije, a to doleti u onom svetom trenutku iščekivanja nezasični grabeljivac s preko mora pa to biće davi i pije mu krv.

Pa eto vam, bračo Jugosloveni, uz desetogodišnjicu oslobodenja i desetogodišnjica davljenja i morije našeg najjustijeg i za veličinu Jugoslavije najzastetijeg elementa!

Eto vam, vlastodršci sadašnji i prošli, bedne slike propadanja jednog dela našeg narodnog tela, posvetite svojoj krvi bar jednom svakog decenija časak svog dragocenog vremena, žrtvujte mu bar jedan atom srca i duha sada, prilikom desetogodišnjice ljute borbe za vlast i prevlast u slobodnoj državi!

A mi, bračo Istrani, što nas ima ovde, podržavajmo i učvršćujmo veze između sebe i onog našeg zarobljenog naroda i budimo savest Jugoslavije, da ne zaboravi na svoju svetu zadaću da zaštiti svoj rod od potpune propasti, dok je na vreme.

P. S.

Organizacija jugoslovanskih emigrantov

Ne vemo, koliko naših ljudi je bilo v teku zadnjih desetih let pregnanih ali radi razmer prisiljenih zapustiti Primorje, gotovi pa smo, da je že v Jugoslaviji preko 50.000 emigrantov iz Italije, ki pripadajo vsem slojem in so raztreseni po vsej državi. V nekaterih krajih tvorijo pravcane kolonije. Tudi so lokalno združeni v majhne organizacije, večinoma kulturnega ali podpornega značaja, vendar — žal — doslej še niso imeli osrednje organizacije, ki bi bila vsem skupno ognjišče.

V tekočem letu smo skušali postaviti temelje takšnemu udruženju, osnovali smo organizacijo jugoslov. emigrantov, Orjem. Zastavili smo sicer dovolj pozno svoje delo, toda reči moramo, da je našlo odmev širom domovine. Kakor je bil začetek težak in je naletel na najraznovrstnejše predsodke, imamo sedaj že več močnih krajevnih skupin, še več pa osrednje organiziranega članstva. Z drugo besedo: skupni interesi emigrantov so dovolj močni, da zraste na njih krepka organizacijska stavba.

Emigrante iz Primorja družijo borba za lastni obstoj, za gnotne in moralne pravice, predvsem pa usoda njih rodne zemlje, njih rojakov, izročeni na milost in nemilost italijanskemu imperializmu.

Kaj se godi v Primorju, nam pričajo pribežniki, ki se zatekajo dan za dnem k nam brez sredstev, brez pomoči, brez varstva. Gospodarski pritisk nanje je bil zadnje čase tako silen, da so morali zapustiti zemljo, ki je prehranjala njih očete. Sistem izžemanja je dosegel svoj vrhunec; če so hoteli rešiti golo življenje, so morali zapustiti svoje domove in iti za kruhom. Slovansko Primorje je postalo plen črnih jat, ki so sedle na naše vasi in trge, na naša polja in gozdove.

Pomagati tem pribežnikom v prvi, največji sili, je naloga Orjema. Organizacija emigrantov je danes še premlada in prešibka, da bi to vršila sistematično in kakor srčno želi. A če bo smisel za to našo sveto dolžnost narastel, se bodo dobila tudi sredstva za prvo pomoč pregnancem naše krvi. Ne pozabimo, da so to bojovníki, ki so stali do zadnjega na postojankah proti italijanskemu imperializmu, težečemu na Balkan.

Druga in poglobljena naloga Orjema je, da združi emigrante v boju proti vsemu nezaslišanemu, kar se danes godi na našem telesu v Primorju. Kdor je preživel le nekaj časa v naši solnčni zemlji pod italijanskim gospodstvom, ve, da je kolonialni sistem, s katerim danes vladajo najzavednejšemu delu našega naroda, dosegel oblike barbarstva, ki so ga zagrešile kolonijske države v ozemljih izven Evrope pred dve sto, tri sto leti. Isto izkoriščanje, isto dušenje vsakršne svobode, isto nasilno iztreljanje našega ljudstva! Naši rojaki medliho v ječah in v konfinacijskih taboriščih, padajo zagonetne smrti na javnih cestah, krvavijo po izžetih, ustrahovanih vaseh gospodarsko in telesno. O kakšnem kulturnem življenju ni več govora v slovanskem Primorju, vrvi so nam pretisnile roke in grla. Srečen, kdor si je zavaroval obstoj brez izdajstva in sramote!

Proti takšnim razmeram, ki jih ni poznalo slovensko in hrvatsko ljudstvo v Primorju niti v letih 1711. in 1714., v času uporov Kraglja, Muniha, Gradnika in mučeniških tovarišev, proti takšnim razmeram stopa Orjem v boj. Ta boj bomo propagirali z besedo, z organizacijo in — če bo treba — tudi z dejanjem. Vemo, da je borba proti sili mogoča le s silo, a nismo mi krivi, če imamo svojo Irsko. Kdor jo je ustvaril, kdor vzdržuje v njej razmere, ki bijejo v obraz vsaki civilizaciji, kdor ostaja gluh na vse kričke nevolje, trpljenja in srda, naj računa s posledicami. Emigranti nimajo doslej skupne borbene črte, nimajo vodilne misli za enotno borbo. Orjem hoče to vprašanje izkristalizirati, hoče zbuditi in zbrati vse sile, ki bodo z intransigentnim odporom sodelovale v boju proti nezdržnosti sedanjih divjih razmer med našim ljudstvom v Italiji. V tej borbi imamo zaveznike v tlačenih ital. množicah samih, v duhu napredka, ki ga tudi najbolj krvava reakcija ne more popolnoma udušiti, in v veliki zavesti, da se borimo za človečanske, za najprimitivnejše pravice našega naroda, ki je danes do zemlje upognjen pod fašizmom. Prepričani smo, da je ni sile, ki bi mogla za vselej preprečiti vstajenje slovanskega Primorja k boljšemu, človeka dostojnemu življenju. Na našem ščitu je zmagavna v tej borbi!

I. S.

Istra kliče . . .

Pod tem naslovom je izdal č. gosp. Jakob Soklič spomine istrskega duhovnika, svoje spomine, ki obsegajo kakšnih deset let življenja v Primorju pod italijansko oblastjo. Spomini so tako zajemljivi, da sem prebral knjižico v enem dušku. Nič čudnega. Berite naskok fašistov na župnišče v Dragi, pa boste razumeli, zakaj ima knjiga mnogo zajemljivega posebno za onega, ki je sam skušal razmere pod fašizmom. Ali pa slučaj iz Kršanel Ker je mladi duhovnik pridigal v hrvaščini, so ga Lahj zasovražili. Neko noč so ga — bilo je okoli polnoči — klicali k neki bolnici, češ da je v zadnjih zdihljajih in da želi prejeti sv. olje. Mladi duhovnik je odšel. Spremljali sta ga mati in sestra. Mladenič, ki je klical duhovnika, je kmalu izginil, zaslišal se je žvižg in osupli duhovnik je zagledal pred seboj avtomobil. Gruča ljudi skoči z avtomobila in se s krikom vrže na duhovnika. Pod udarci se duhovnik zgrudi na tla, kri ga je zalila po vsem obrazu. Mati in sestra sta kričali in jokali in le njima se mora zahvaliti napadeni, da je ostal pri življenju. Če bi ne bilo teh dveh prič, bi divjaki gotovo umorili mladega duhovnika.

Popis takšnih in sličnih dogodkov poživi knjigo, ki ima sicer polno interesantnih doživljajev. Le škoda, da ni pisec zajel snovi še od druge strani. Vzporedno s cerkvenim, kulturnim in političnim življenjem je šlo prav posebno gospodarsko življenje. O tem pisec ne omenja ničesar. Tako nam često izginejo vzroki mnogih dogodkov, ki so dejansko posledice gospodarskih momentov. Razni gospodje — fašistovski veljaki, ki jih omenja tudi g. Soklič — niso nič več in nič manj nego klativitezi, ki so prišli kot nemaniči med naše ljudstvo ter so z raznimi sleparijami obogatili. Krili so se pri tem s svojim — fašističnim prepričanjem. To jim je dalo prosto roko pri vseh poneverbah javnega denarja, pri vseh nasiljih nad zasebno lastnino, pri vseh terorističnih dejanjih, pri vseh ropih, s katerim so se priklopali do znatnega imetja. Liktorski znak, mesto v fašistovski sekciji in strahovanje in zlostavljanje brezpravnega slovenskega učitelja, duhovnika, uradnika, to je bila klativitezu izkaznica, da je smel — v imenu Italije, kakor je izjavljal — počenjati nekaznivo stvari, ki bi v pravni državi stale desetletja težke ječe.

J. P.

Iz naših krajev

Bilje.

Ker je letos v šolah prepovedan pouk verouka v slovenščini, je uvedel biljenski kurat pouk verouka v cerkvi in je v to svrhu izbral ure, ob katerih je šolska mladina prosta. Pa kaj se je zgodilo?! Goriški učiteljici Marega in Marghetich (kdaj pa si bo prekrstila priimek?) sta takoj spreminili svoj urnik ter določili za svoj pouk prav iste ure, ki si jih je izbral g. kurat. Kakšno bo odlikovanje za ta junaški čin?

Dol. Tribuša.

Učitelj Josip Toroš, nekdanji dobrovoljec v srbskem dobrovoljskem zboru v Odesi, je prišel že tako daleč, da celo svoje ime zatajuje. Lani je poučeval na meščanski šoli v Idriji, a letos je bil, najbrže »za svoje zasluge«, premeščen v Dol. Tribuša. Očividno se tudi Italijanom gabi njegovo počenjanje.

Kakor pripovedujejo v Idriji, je Toroš posodil lani didaktičnemu ravnatelju v Idriji, Martelliju, slov.ital. slovar, v katerem je bil podpisan kot »Toroš«. Ker se je najbrže ravnatelju samemu zdelo njegovo postopanje skrajno nizkotno, mu je sam postavil strešico nad s. Toroš pa se je strahovito znesel nad dijaki, misleč, da so mu oni postavili ono mezaželjeno kljukico.

Dol pri Opatjem selu.

V Dolu pri Opatjem selu učiteljuje domačinka Vera Ferlatova. Njena vnema, da se prikupi italijanski šolski oblasti, je tako velika, da prepoveduje otrokom celo doma govoriti in čitati v svojem in njihovem materinem jeziku. Ker ni bil nekega dne ob začetku pouka šolski razred še odklenjen, je poslala Ferlatova enega izmed otrok, da naj gre po ključ k šolskemu slugi. Pri tem je zažugala otroku, da ne sme sluge nikakor vprašati slovensko, ampak da mora reči »prego la chiave«. Seveda so ljudje kar zijali od presenečenja, da jih domač otrok nagovarja v tujem jeziku in so celo mislili, da se je otroku zbledlo. Naposled pa so ugotovili, da se ni zbledlo otroku, ampak učiteljici.

Dvojezični lepaki.

Marsikdo se bo čudil vesti, da so v Italiji še vedno dovoljeni slovenski in celo samoslovenski lepaki. So to lepaki, v katerih pozivajo razni agenti slovensko prebivalstvo, da naj se pridno izseljuje v Argentino, dočim je italijanskemu prebivalstvu izseljevanje strogo zabranjeno.

Gorica.

Dne 29. avgusta je bilo zopet zaprtih približno dvanajst osumljencev radi umora ovaduha Kogoja v Gosposki ulici. Ti so bili tako srečni, da so jih izpustili, dočim so bili ostali pridržani v zaporu. V Gorico je prišel namreč preiskovalni sodnik posebnega tribunala v Rimu, ki vodi nadaljnjo preiskavo. V dneh od 14.—21. oktobra so bile zaslišane številne priče, na katere se sklicujejo v svoji obrambi osumljenci. Pa kaj bo vse to pomagalo, ko pa vemo, kako se vodijo sedaj v Italiji, zlasti pa pred posebnim trinoškim tribunalom, nešteti procesi?!

Gorica.

Meščanske in še nekatere druge šole v Gorici so izdale okrožnico, v kateri prepovedujejo šolski mladini govoriti slovensko med odmori in na cesti. Podobna okrožnica je bila izdana tudi na toliminski gimnaziji ter v moškem in ženskem konviktu, ki štejeta približno 90 gojencev in gojenk.

Grahovo.

Grahovski podežtat Vittorio Graziani, bivši podežtat v Renčah, je nabavil klopi za grahovsko šolo v Milanu. Prevoz in pa ležarina teh klopi sta stala več nego bi stale klopi doma.

Električno podjetje v Podmelcu je napravilo v Grahovo električno napeljavo brez vsakega potrebnega dovoljenja. Ko pa je hotel to napeljati domačin, so mu nasprotovali z vsemi sredstvi.

G. podežtat si je takoj ob namestitvi priskrbel nove uradne prostore in uvedel nove davke. Hotel je zidati balillovski dom, v katerem bi bile vse fašistovske ustanove. Treba pa je dobiti 100.000 L posojila.

Za balillo se posebno trudi učitelj Močnik. Ne govori slovensko in otroke vzgaja v fašistovskem duhu. Koncem lanskega šol

skega leta se mu je podežtat javno zahvalil za delo, češ da je več storil za fašizem, kakor je bilo treba.

Hum pri Kojskem.

Začetkom oktobra je pobegnil iz Huma pri Kojskem, da se reši pred preganjanjem fašistov, dober društveni delavec, Jože Štekar. Sedaj pa orožniki neprestano nadlegujejo njegovo ženo. Dne 5. oktobra so tako divjaško razgrajali ob 2. ponoči okrog njegove hiše, da sta Štekarjeva otroka (eden ima 3 leta, drugi pa šele pol leta) zbolela od strahu. Znani učitelj Zgonik je nahrulil Štekarjevo ženo, ko jo je srečal na cesti, s psovko: »Ecco la moglie di quello slavaccio«. S tem junaštvom se je očividno hotel še bolj prikupiti fašistom, s katerimi je bil v družbi.

Idrija.

V Idriji je bil brez slehernega vzroka zaprt visokošolec Slavoljub Ferjančič. Po petih urah zapora je bil zopet izpuščen. Orožniški poročnik je zagrozil dijakom, da jih bo dal vse zapreti, če jih dobi po več nego pet skupaj.

Istra.

Kako strašen je letos položaj v Istri, naj povejo sledeča dejstva: »Prašiče krmimo s suhim, prekuhanim listjem; za govejo živino je nekoliko bolje, ker ima po zadnjem dežju vsaj nekoliko paše; mi pa jemo enkrat na dan polento ali makarone, katere kupujemo v trgovini na upanje. V vseh naših hišah je glad nepoklican gost.«

Tako pišejo iz zgornje Istre, v spodnji Istri pa je baje še mnogo hujše. »Pa še vse to bi se potrpele,« zaključuje dopis, »če bi le malo svobode bilo« ter prosi, da bi bratje pod svobodnim solncem nikdar in nikoli ne pozabili na Istro in njeno brezmejno trpljenje.

Kojsko.

Kako daleč sega propalost nekaterih naših ljudi, nam poleg drugega dokazuje tudi naravnost neverjetno obnašanje učitelja Zgonika. Ta nekdanji slovenski učitelj je zapovedal otrokom v Kojskem, da ne smejo niti doma govoriti in čitati slovensko. Če zamudi slovenski otrok šolski pouk samo en dan, mora plačati 20 lir kazni. Za dvodnevno zamudo pa že mora plačati 40 lir, za tridnevno 60 lir itd.

Odpušcanje slovenskih občinskih uradnikov.

V drugi polovici septembra so pričeli kulturinosci s sistematičnim odpušcanjem občinskih uradnikov, ki so poleg našega nesrečnega učiteljstva morda največji mučeniki. Od njih so namreč pred leti zahtevali, da položijo poseben tajniški izpit. Da to naredijo, so naši tajniki žrtvovali velike vsote denarja in potrosili ogromno energije, ker so morali posečati posebne trimesečne pripravljalne tečaje. Ko so vse to naredili, so si lahko upravičeno mislili, da bodo sedaj gotovi svojega kruha. Toda zmotili so se, kajti podobne račune lahko delaš v kulturnih in pravnih državah, a ne v današnji Italiji, kjer zadostuje, da nisi fašist ali da si Slovenec, pa te kar vržejo na cesto. Da je to odpušcanje sistematično, se vidi že iz tega, ker odpuščajo tudi takšne občinske uradnike, ki so bili radi svoje vestnosti in marljivosti nadvse priljubljeni pri svojih predstojnikih — podežtatih in občinskih komisarjih.

V Mirnu pri Gorici je bilo odpuščenih vseh šest občinskih uslužbencev. Za občinskega obhodnika je bil sprejet neki Italijan iz Južne Italije. Edino poljski čuvaj je še Slovenec. Na Dobrovem sta bila odpuščena občinski tajnik Viljem Sfiligoj in bivši me

Istra kliče . . .

Pod tem naslovom je izdal č. gosp. Jakob Soklič spomine istrskega duhovnika, svoje spomine, ki obsegajo kakšnih deset let življenja v Primorju pod italijansko oblastjo. Spomini so tako zanimljivi, da sem prebral knjižico v enem dušku. Nič čudnega. Berite naskok fašistov na župnišče v Dragi, pa boste razumeli, zakaj ima knjiga mnogo zanimljivega posebno za onega, ki je sam skušil razmere pod fašizmom. Ali pa slučaj iz Kršane! Ker je mladi duhovnik pridirjal v hrvaščini, so ga Lahj zasovražili. Neko noč so ga — bilo je okoli polnoči — klicali k neki bolnici, češ da je v zadnjih zdihljajih in da želi prejeti sv. olje. Mladi duhovnik je odšel. Spremljali sta ga mati in sestra. Mladenič, ki je klical duhovnika, je kmalu izginil, zaslišal se je žvižg in osupli duhovnik je zagledal pred seboj avtomobil. Gruča ljudi skoči z avtomobila in se s krikom vrže na duhovnika. Pod udarci se duhovnik zgrudi na tla, kri ga je zalila po vsem obrazu. Mati in sestra sta kričali in jokali in le njima se mora zahvaliti napadeni, da je ostal pri življenju. Če bi ne bilo teh dveh prič, bi divjaki gotovo umorili mladega duhovnika.

Popis takšnih in sličnih dogodkov poživi knjigo, ki ima sicer polno interesantnih doživljajev. Le škoda, da ni pisec zajel snovi še od druge strani. Vzporedno s cerkvenim, kulturnim in političnim življenjem je šlo prav posebno gospodarsko življenje. O tem pisec ne omenja ničesar. Tako nam često izginejo vzroki mnogih dogodkov, ki so dejansko posledice gospodarskih momentov. Razni gospodje — fašistovski veljaki, ki jih omenja tudi g. Soklič — niso nič več in nič manj nego klativitezi, ki so prišli kot nemaniči med naše ljudstvo ter so z raznimi sleparijami obogatili. Krili so se pri tem s svojim — fašističnim prepričanjem. To jim je dalo prosto roko pri vseh poneverbah javnega denarja, pri vseh nasiljih nad zasebno lastnino, pri vseh terorističnih dejanjih, pri vseh ropih, s katerim so se priklopali do znatnega imetja. Liktorski znak, mesto v fašistovski sekciji in strahovanje in zlostavljanje brezpravnega slovenskega učitelja, duhovnika, uradnika, to je bila klativitezu izkaznica, da je smel — v imenu Italije, kakor je izjavljal — počenjati nekaznivo stvari, ki bi v pravni državi stale desetletja težke ječe.

J. P.

skega leta se mu je podeštati javno zahvalil za delo, češ da je več storil za fašizem, kakor je bilo treba.

Hum pri Kojškem.

Začetkom oktobra je pobegnil iz Huma pri Kojškem, da se reši pred preganjanjem fašistov, dober društveni delavec, Jože Štekar. Sedaj pa orožniki neprestano nadlegujejo njegovo ženo. Dne 5. oktobra so tako divjaško razgrajali ob 2. ponoči okrog njegove hiše, da sta Štekarjeva otroka (eden ima 3 leta, drugi pa šele pol leta) zbolela od strahu. Znani učitelj Zgonik je nahrulil Štekarjevo ženo, ko jo je srečal na cesti, s psovko: »Ecco la moglie di quello slavaccio«. S tem junaštvom se je očitvidno hotel še bolj prikupiti fašistom, s katerimi je bil v družbi.

Idrija.

V Idriji je bil brez slehernega vzroka zaprt visokošolec Slavoljub Ferjančič. Po petih urah zopora je bil zopet izpuščen. Orožniški poročnik je zagrozil dijakom, da jih bo dal vse zapreti, če jih dobi po več nego pet skupaj.

Istra.

Kako strašen je letos položaj v Istri, naj povejo sledeča dejstva: »Prašiče krmitmo s suhim, prekuhanim listjem; za govejo živino je nekoliko bolje, ker ima po zadnjem dežju vsaj nekoliko paše; mi pa jemo enkrat na dan polento ali makarone, katere kupujemo v trgovini na upanje. V vseh naših hišah je glad nepoklican gost.«

Tako pišejo iz zgornje Istre, v spodnji Istri pa je baje še mnogo hujše. »Pa še vse to bi se potrpelo,« zaključuje dopis, »če bi le malo svobode bilo,« ter prosi, da bi bratje pod svobodnim solncem nikdar in nikoli ne pozabili na Istro in njeno brezmejno trpljenje.

Kojsko.

Kako daleč sega propalost nekaterih naših ljudi, nam poleg drugega dokazuje tudi naravnost neverjetno obnašanje učitelja Zgonika. Ta nekdanji slovenski učitelj je zapovedal otrokom v Kojškem, da ne smejo niti doma govoriti in čitati slovensko. Če zamudi slovenski otrok šolski pouk samo en dan, mora plačati 20 lir kazni. Za dvodnevno zamudo pa že mora plačati 40 lir, za tridnevno 60 lir itd.

Odpuščanje slovenskih občinskih uradnikov.

V drugi polovici septembra so pričeli kulturonošci s sistematičnim odpuščanjem občinskih uradnikov, ki so poleg našega nesrečnega učiteljstva morda največji mučeniki. Od njih so namreč pred leti zahtevali, da položijo poseben tajniški izpit. Da to naredijo, so naši tajniki žrtvovali velike vsote denarja in potrosili ogromno energije, ker so morali posečati posebne trimesečne pripravljalne tečaje. Ko so vse to naredili, so si lahko upravičeno mislili, da bodo sedaj gotovi svojega kruha. Toda zmotili so se, kajti podobne račune lahko delaš v kulturnih in pravnih državah, a ne v današnji Italiji, kjer zadostuje, da nisi fašist ali da si Slovenec, pa te kar vržejo na cesto. Da je to odpuščanje sistematično, se vidi že iz tega, ker odpuščajo tudi takšne občinske uradnike, ki so bili radi svoje vestnosti in marljivosti nadvse priljubljeni pri svojih predstojnikih — podeštatih in občinskih komisarjih.

V Mirnu pri Gorici je bilo odpuščenih vseh šest občinskih uslužbencev. Za občinskega obhodnika je bil sprejet neki Italijan iz Južne Italije. Edino poljski čuvaj je še Slovenec. Na Dobrovem sta bila odpuščena občinski tajnik Viljem Sfiligoj in bivši me-

Iz naših krajev

Bilje.

Ker je letos v šolah prepovedan pouk verouka v slovenščini, je uvedel biljenski kurat pouk verouka v cerkvi in je v to svrhu izbral ure, ob katerih je šolska mladina prosta. Pa kaj se je zgodilo?! Goriški učiteljici Marega in Marghetich (kdaj pa si bo prekrstila priimek?) sta takoj spreminili svoj urnik ter določili za svoj pouk prav iste ure, ki si jih je izbral g. kurat. Kakšno bo odlikovanje za ta junaški čin?

Dol. Tribuša.

Učitelj Josip Toroš, nekdanji dobrovoljec v srbskem dobrovoljskem zboru v Odesi, je prišel že tako daleč, da celo svoje ime zatajuje. Lani je poučeval na meščanski šoli v Idriji, a letos je bil, najbrže »za svoje zasluge«, premeščen v Dol. Tribušo. Očitvidno se tudi Italijanom gabi njegovo počenjanje.

Kakor pripovedujejo v Idriji, je Toroš posodil lani didaktičnemu ravnatelju v Idriji, Martelliju, slov.ital. slovar, v katerem je bil podpisan kot »Toroš«. Ker se je najbrže ravnatelju samemu zdelo njegovo postopanje skrajno nizkotno, mu je sam postavil strešico nad s. Toroš pa se je strahovito znesel nad dijaki, misleč, da so mu oni postavili ono mezaželjeno kljukico.

Dol pri Opatjem selu.

V Dolu pri Opatjem selu učitelj je domačinka Vera Ferlatova. Njena vnema, da se prikupi italijanski šolski oblasti, je tako velika, da prepoveduje otrokom celo doma govoriti in čitati v svojem in njihovem materinem jeziku. Ker ni bil nekega dne ob začetku pouka šolski razred še odklenjen, je poslala Ferlatova enega izmed otrok, da naj gre po ključ k šolskemu slugi. Pri tem je zažugala otroku, da ne sme sluge nikakor vprašati slovensko, ampak da mora reči »prego la chiave«. Seveda so ljudje kar zjajali od presenečenja, da jih domač otrok nagovarja v tujem jeziku in so celo mislili, da se je otroku zbledlo. Naposled pa so ugotovili, da se ni zbledlo otroku, ampak učiteljici.

Dvojezični lepaki.

Marsikdo se bo čudil vesti, da so v Italiji še vedno dovoljeni slovenski in celo samoslovenski lepaki. So to lepaki, v katerih pozivajo razni agenti slovensko prebivalstvo, da naj se pridno izseljuje v Argentino, dočim je italijanskemu prebivalstvu izseljevanje strogo zabranjeno.

Gorica.

Dne 29. avgusta je bilo zopet zaprtih približno dvanajst osumljencev radi umora ovaduha Kogoja v Gosposki ulici. Ti so bili tako srečni, da so jih izpustili, dočim so bili ostali pridržani v zaporu. V Gorico je prišel namreč preiskovalni sodnik posebnega tribunala v Rimu, ki vodi nadaljnjo preiskavo. V dneh od 14.—21. oktobra so bile zaslišane številne priče, na katere se sklicujejo v svoji obrambi osumljenci. Pa kaj bo vse to pomagalo, ko pa vemo, kako se vodijo sedaj v Italiji, zlasti pa pred posebnim trinoškim tribunalom, nešteti procesi?!

Gorica.

Meščanske in še nekatere druge šole v Gorici so izdale okrožnico, v kateri prepovedujejo šolski mladini govoriti slovensko med odmori in na cesti. Podobna okrožnica je bila izdana tudi na tolminski gimnaziji ter v moškem in ženskem konviktu, ki štejeta približno 90 gojencev in gojenk.

Grahovo.

Grahovski podeštati Vittorio Graziani, bivši podeštati v Renčah, je nabavil klopi za grahovsko šolo v Milanu. Prevoz in pa ležarina teh klopi sta stala več nego bi stale klopi doma.

Električno podjetje v Podmelcu je napravilo v Grahovo električno napeljavo brez vsakega potrebnega dovoljenja. Ko pa je hotel to napeljati domačin, so mu nasprotovali z vsemi sredstvi.

G. podeštati si je takoj ob namestitvi priskrbel nove uradne prostore in uvedel nove davke. Hotel je zidati balillovski dom, v katerem bi bile vse fašistovske ustanove. Treba pa je dobiti 100.000 L posojila.

Za balillo se posebno trudi učitelj Močnik. Ne govori slovensko in otroke vzgaja v fašistovskem duhu. Koncem lanskega šolskega leta se mu je podeštati javno zahvalil za delo, češ da je več storil za fašizem, kakor je bilo treba.

danski tajnik Polencič. V Kobaridu je bilo odpuščenih sedem občinskih uslužbencev, med katerimi je oče s sedmimi otroki. Ostali občinski uslužbenci na našem ozemlju čakajo, nekateri s trepetom, drugi z resignacijo, kdaj pride tudi na njih vrsta.

Ni dovolj, da je fašizem upropastil naše občine z večinoma nesposobnimi italijanskimi podežtati. Propast naših občin naj dovršijo še italijanski občinski tajniki in uslužbenci.

Števerjan.

Dne 6. oktobra je zaprla policija gostilno Koršič v Števerjanu za 4 mesece, ker je bil v njej aretiran neki Hlede, ki je osumljen soudeležbe pri umoru Kogojca. Ker sta oba Koršiča, oče Alojzij in sin Alfonz fašista, sta dosegla na kvesturi, da je bila odredba preklicana. Kavarna »Commercio« v Gorici, v kateri so se zbirali Slovenci in ki je bila zaprta iz istega razloga, pa je še vedno zaprta.

Prem.

Italijanski učitelj Gandolfo Zaffarano je pred dnevi v šoli na Premu pretepel in težko poškodoval 10-letnega učenca, ki je že od rojstva mrtvouden na levi polovici života. Zakaj? Ker je deček prigovarjal svojim sošolcem, da naj vedno in brez strahu izpovedujejo, da so Slovenci.

Vogrsko.

Žalostno znani učitelj in poročnik milice Makovec je otvoril letošnje šolsko leto na Vogrskem z ukazom, da se morajo otroci vpisati v »bailillo«. Staršem in otrokom grozi z orožniki, višjimi davki, ovadbami radi protidržavne mržnje itd.

Drobne vesti

Boršt. V noči 22.—23. oktobra je nastal ogenj pri posestniku Matiji Černeka. Pogorel je hlev s tremi kravami, prostor za voz, orodje in senik. Gašilci so pravočasno še odvrnili ogenj od hiše. Škode je 25.000 lir. Kako je ogenj nastal, nihče ne ve.

Dornberg. Umrla je žena dolgoletnega župana Frančiška Berce po težki bolezni. Vzgojila je tri sinove učitelje, ki so danes po svetu in niso mogli niti k pogrebu.

Gorica. 31. oktobra je umrla ga. Marija Sardoč, mati Lojzeta in dr. Dorčeta, ki je bil pred mesecem interniran na divje otoke. Ni mu bilo dano, da bi se poslovil od svoje matere, katero je strla silna žalost.

Gor. Vipava. V Podragi smo dobili novega župnika, g. Fr. Premrla. — Na Slapu se je poročila gdč. Ivanka Malik z g. Lojzetom Furlanom iz Podrage. — V Planini je umrl največji posestnik, g. Jožef Marc. Zadela ga je kap.

Idrija. Poročil se je gostilničar in posestnik g. Milan Stravs z gdč. Miciko Smukovo, posestnikovo hčerko. — Otvorili so istočasno nov hotel »Hotel d' Idria«. — Pred kratkim se je poročil tudi g. Ladislav Kos, uradnik z gdč. Vikico Brusovo iz Sp. Idrije. — Po treh letih so gasilni dom vendar dozidali in v nedeljo 28. pr. meseca je bila otvoritev in blagoslovitev. Bila je zopet velika parada. V domu stanujejo sami Italijani, ki kurijo in kuhajo po italijanski navadi, saj dimnikov in štedilnikov dom nima.

Ilirska Bistrica. Predzadnjo nedeljo sta se poročila gdč. Nada Žnideršič, hčerka veleindustrijalca in čebelarja Žnideršiča iz Ilirske Bistrice, in dr. Ferdo Kozak, prof. iz Ljubljane.

Knežak. Smrt je začela v naši vasi precej kositi. Pred kratkim je umrla mlada gospodinja Matilda Bavec za pljučnico in zapustila 4 nepreskrbljene otroke. Pri po-

grebu so ji pevci zapeli nekoliko žalostink. Na Baču pa sta umrla Frančiška Fatur in Janez Urbančič, kateremu so se v Trstu splašili konji, ga potegnili podse in ga po hodili, tako da je v bolnici podlegel.

Sežana. Po dolgi bolezni je preminula ga. Frančiška Štolfa, žena lesnega trgovca I. Štolfa iz Sežane.

Slavičje pod Nanosom. Živimo kakor v vsakem drugem kraju. Velike brezposelnosti ne poznamo, ker je veliko domačinov zaposlenih pri žagi z mlinom. — Cerkev smo zadnji čas popravili in poslikali. Letina je bila precej dobra, vendar ne najboljša, zato se bo tudi pridelek kmalu porabil. Pred kratkim se je vršil nabor, pri katerem so potrdili vse kar le more hoditi.

Škedenj. Pretekli mesec je umrla gospa Amalija Pipanova, soproga znanega pismonoše v pokoju, g. Pipana.

Sv. Lucija. Pred kratkim se je vršil misijon, pri katerem je bilo poskrbljeno tudi za Italijane. Vršilo se je nekoliko govorov tudi zanje.

Vipolže. Naša vas se prazni, vse sili v svet, posebno v Ameriko. V nekoliko letih jih je odšlo že nad 30. Nič ne pomagajo prošnje, dopisi itd., želodec zahteva svoje.

Našim mučenikom

BERCETU, ŠTRANCARJU, TUŠARJU, KERŠEVANU, BAJCU

in drugim, ki so padli na braniku zasužnjene domovine, pod zavratnim sunkom najbolj sramotne, barbarske, cinične in strahopetne reakcije naših dni, reakcije proti pravici in človečanstvu:

Mi vas ne pozabimo!

Vi ste kaplje krvi, ki curlja iz odprte rane našega narodnega telesa!

Vi ste znamenje notranje vrednote in odpornosti našega naroda!

Vi ste znamenje, da polje v ranjenem udru našega naroda neizčrpna, bogata, zdrava preobilica življenskega soka! Samo narodi z izsušenim vrelcem življenja ne dajejo iz svojih ran krvi.

Toda narodi z Vašim znamenjem niso izsušeni in bodo živeli.

Narodi, ki so pripravljene za svoje življenje žrtvovati tudi del svoje krvi, so življenja vredni in sposobni.

Dopisi

Črni vrh nad Idrijo.

Izseljevanje v Ameriko je pri nas precej obsežno. Selijo se po večini samo kmetjski fantje. Pred nedavnim so Italijani tiskali in porazdelili samoslovenske letake, ki vabijo ljudi k izseljevanju. Potne liste nam izstavijo v 14 dneh, dočim je za drugega treba čakati mesec dni ali pa ga sploh ne dobiš.

Klic iz Istre.

Iz Istre smo prejeli sledeči obupni klic na pomoč: »Težka preizkušnja izmučene Istre menda še ni končana. Ni bilo dovolj, da smo izgubili svoj materini jezik v šoli, ni bilo dovolj, da so nam bili izgnani naši voditelji, uradniki in učitelji, ni bilo dovolj, da so nas morali zapustiti naši priljubljeni dušni pastirji in ni bilo dovolj, da so nas fašisti oropali poslednjih dobrin naše svobode. K vsemu temu gorju se pridružuje še neizogibna gospodarska propast. V tem strašnem letu, ko nam je suša vzela ves pridelek, nam je bila obljubljena gospodarska pomoč in znižanje davkov. Ali

kaj se je zgodilo? Denar, določen za javna dela, je šel v nenasitne malhe fašistov, a davki so bili letos zopet povišani. Letos so bile uvedene za mnogoštevilne družine v Italiji razne davčne olajšave, med katere spada tudi oprostitev od plačevanja učnih pristojbin na srednjih šolah, ki so v Italiji zelo občutne. Z onimi olajšavami hoče, kakor znano, Mussolini pospeševati plodnost italijanskega prebivalstva. Radi tajnih navodil vlade te davčne olajšave pa nikakor ne veljajo za družine Slovencev, katere hoče iztrebiti, a ne pomnoževati.«

Naše organizacije

Predavanja. Jugoslovanska Matica je priredila dobro uspela predavanja 3. t. m. v Metliki, 4. t. m. pa v Semiču in Črnomlju. Predaval je član Orjema.

Podružnica Jugoslov. matice v Moravčah je priredila v nedeljo dne 4. nov. prav lepo proslavo v spomin na 10letnico osvojenja. Na prireditvi so sodelovala vsa domača društva, ne oziraje se na politične stranke. Zraven Orlov v kroju so stali Sokoli in za takšno vzajemno delovanje, ko gre za naše nacionalne in državne koristi, moramo Moravčanom iskreno častitati! Ko bodo tudi drugi naši kraji sledili Moravčanom, bo s tem rastla naša državna moč, sovražniki se bodo skrili in postali majhni.

Po slovesni sv. maši se je na trgu zbrala poleg Orlov in Sokolov velika množica moških in žensk. Po pozdravnem nagovoru podružn. preds. Jugosl. Matice g. Cerarja je gosp. Venturini, odposlanec Jugoslov. matice iz Ljubljane v navdušenih besedah očrtal preteklost in sedanost našega naroda, opisal obupni položaj zasužnjenih bratov, ki se morajo še priključiti materi domovini! Zaključil je z besedami: »Četudi bodo legle naše glave k počitku, ne da bi to dosegli, toda zastavo, ki smo jo dvignili mi, bodo oprijeli naši mlajši in oni bodo dovršili naše delo! Zmaga je naša, ker z nami sta Bog in pravica!! Živijo Jugoslavija, živijo naš kralj Aleksander, Bog daj zasužnjenim bratom krepost do končnega osvobojenja! Po navdušenem odobranju je bila na predlog gosp. župana Cerarja poslana vdanostna brzojavka Nj. Veličanstvu kralju.

Slavnosti se je udeležil tudi sreski poglavar iz Kamnika, gosp. svetnik dr. Ogrin, ki je bil najvljudneje sprejet od vseh obč. odbornikov. Tudi popoldanske prireditve, ki je izpadla v moralnem in materialnem oziru prav lepo, se je udeležil gosp. poglavar skupno z odposlancem Jugosl. matice.

Druge podružnice Jugosl. matice, posnemajte Moravčane!

»Soča« — Ljubljana. Naše agilno kulturno društvo »Soča« je v soboto, dne 3. t. m. otvorilo svoje osmo poslovno leto s prireditvijo »Župančičevega večera«. Na dnevnem redu je bilo predavanje o pesniškem življenju in umetniškem delovanju in več deklamacij. Po izčrpanem vzporedu se je razvila prosta zabava, za katero je pripravil razpoloženje pevski zbor »Soča« in orkester. Družabnost, katero goji »Soča« med našimi ljudmi, toplo pozdravljamo in želimo društvu čim več uspeha na njegovem kulturnem polju.

Vrhnika. Podružnica Jugoslov. Matice na Vrhniki je priredila v soboto 3. t. m. v spomin rapalskega dne javno predavanje o trpljenju naših bratov v Primorju pod fašistovskim režimom. Predavanje je bilo obiskano posebno s strani naših emigrantov, dočim druge udeležbe ni bilo.